

معرفی کتاب «اخبار و اعلانات دندان پزشکی در مطبوعات عصر قاجار»

باران قلی نژاد^{الف}*

تاریخ دریافت: آذر ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: اردیبهشت ۱۴۰۵

الف گروه تاریخ علوم پزشکی، دانشکده طب ایرانی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

نویسنده در مقدمه کتاب از تاریخچه چاپ روزنامه می گوید و ادامه می دهد که اعلانات، آگهی ها و تبلیغات دندان پزشکی نیز چون سایر مشاغل مرسوم بوده، اما به دلیل کم بودن تعداد دندان پزشکان دوره قاجار نسبت به دوره پهلوی مسلماً تعداد آگهی ها در این دوره کم بوده است، اما از نظر تاریخی برای ما پراهمیت می باشد. این آگهی ها مربوط به نیمه دوم دوره قاجار بوده و تقریباً برای ۱۵۰ سال پیش است. با افزایش تعداد نشریات در سال های نزدیک به مشروطه، تعداد آگهی ها نیز افزایش پیدا کرد که در این میان دندان پزشکان غربی بیشترین استفاده را از روزنامه ها برای معرفی خود و تخصص خود می کردند که این موضوع اطلاعات جالبی درباره سطح بهداشت، روش های درمانی و فرهنگ سلامت جامعه آن دوران ارائه می دهد.

این مجموعه برای پژوهشگران تاریخ علوم پزشکی و علاقه مندان به تحولات بهداشت در ایران دوره قاجار، منبعی ارزشمند و منحصر به فرد است؛ زیرا علاوه بر ثبت روند پیشرفت دندان پزشکی، نشان دهنده جایگاه این علم در سبک زندگی و فرهنگ پزشکی و افکار عمومی آن دوره است. بسیاری از اخبار و آگهی ها، نویافته بوده و برای نخستین بار از دل نشریات قدیمی استخراج و منتشر شده اند و از جنبه اسنادی اهمیت ویژه ای دارند.

خدمات دندان پزشکی در دوره قاجار به کشیدن دندان، معالجات لثه، درمان هایی چون جرم گیری و ترمیم دندان و برخی روش های ابتدایی درمان شبیه ارتودنسی امروزه، محدود بوده اند. همچنین ساخت دندان مصنوعی نیز وجود داشته که

کتاب اخبار و اعلانات دندان پزشکی در مطبوعات عصر قاجار نوشته آقای سعید میرسعیدی در سال ۱۴۰۲ ه.ش در ۵۴ صفحه و ۱۰۰۰ نسخه توسط نشر دندان به چاپ رسیده است (۱). این مجموعه به دلیل نادر بودن اسناد، منبعی معتبر و منحصر به فرد برای شناخت تحول دندان پزشکی ایران در دوره قاجار محسوب می شود.

نویسنده این کتاب، آقای دکتر سعید میرسعیدی که خود دانش آموخته رشته دندان پزشکی می باشد، مقالات متعددی درباره تاریخ دندان پزشکی ایران نوشته است. از دیگر کتاب های این نویسنده «دندان پزشکی به روایت تاریخ ایران» و «صد روایت کوتاه از دندان پزشکی در تاریخ ایران» می باشد که مسیر پژوهش های حوزه دندان پزشکی را با رویکرد تاریخی پی گرفته اند.

نویسنده در این اثر به بررسی اخبار و آگهی هایی درباره دندان پزشکی و دندان سازی می پردازد که در روزنامه ها، هفته نامه ها و مجلات عصر قاجار نوشته شده و بسیاری از آنها برای اولین بار منتشر شده اند. پژوهشگر در این مطالعه با بررسی منابع مطبوعاتی عصر قاجار زوایای کمتر دیده شده از تاریخ دندان پزشکی ایران را آشکار ساخته است. به دلیل نقش مطبوعات قدیمی در ثبت وقایع و تحولات علمی، جمع آوری این آگهی ها و اخبار اهمیت تاریخی زیادی پیدا کرده و اکنون از مهم ترین اسناد تاریخ دندان پزشکی به شمار می آید. تصاویر و توضیحات مرتبط با این مطالب نیز در کتاب ارائه شده که ارزش این منابع را دوچندان کرده است.

Please cite this article as:

Gholinejad B. Book review: "Dental news and announcements in the Qajar-era press". Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. 2026;17(1):65-66. doi: 10.22034/jiitm/17.1.65.

Copyright: ©Journal of Islamic and Iranian Traditional Medicine. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

در این آگهی‌ها دندان‌پزشکان و دندان‌سازان برای جذب مراجعان تبلیغ کرده و ابزار و خدمات خود را معرفی می‌کردند و حتی برای برخی از خدمات خود قیمت تعیین کرده و وعده‌هایی را می‌دادند. گاهی هم این اعلان‌ها جنبه خبری داشتند و در مورد ورود پزشک، شروع به کار او و یا در مورد جابه‌جایی‌های انجام‌شده و همچنین در مورد لقب و نشان‌های اعطاشده اطلاعاتی را ارائه می‌دادند و در مواردی تبلیغ دواخانه و آگهی فروش ابزارآلات و تجهیزات دندان‌پزشک نیز دیده می‌شود. در این کتاب، تمرکز اصلی بر منابع مطبوعاتی است، باین‌حال افزودن بخش‌هایی مانند خاطرات، اسناد بایگانی دانشگاهی یا مکاتبات اداری می‌تواند دامنه پژوهش را گسترده‌تر کند و اطلاعات بیشتری در اختیار خواننده قرار دهد. همچنین، گسترش حجم کتاب امکان پرداخت عمیق‌تر و تخصصی‌تر به این منابع را فراهم می‌سازد. برخی آگهی‌ها نیز به دلیل خوانایی کمتر، ظرفیت بررسی‌های تکمیلی را دارند و می‌توانند در پژوهش‌های بعدی با بازبایی و مستندسازی دقیق‌تر، تصویر روشن‌تری ارائه دهند.

این کتاب برای پژوهشگران علاقه‌مند به تاریخ علوم پزشکی، به‌ویژه تاریخ دندان‌پزشکی، منبعی ارزشمند به شمار می‌آید؛ زیرا مجموعه‌ای کم‌نظیر از منابع دست‌اول را در اختیار می‌گذارد. این اثر با پرداختن به جنبه‌های کمتر شناخته‌شده تاریخ دندان‌پزشکی، گامی نوآورانه و سودمند برداشته و می‌تواند زمینه‌ساز پژوهش‌های بعدی در این حوزه باشد؛ به‌ویژه برای محققانی که قصد دارند با بهره‌گیری از مطبوعات، اسناد دولتی، خاطرات و دیگر منابع، دوره قاجار را با دقت بیشتری بررسی کنند.

تعارض منافع

نویسنده اعلام می‌دارد که هیچ‌گونه تعارض منافعی وجود ندارد.

در بعضی موارد در عنوان آگهی ذکر شده است. در این اعلان‌ها به جای واژه «دندان‌پزشکی» از عبارت «شغل رفع مرض دهان و درد دندان» استفاده می‌شده و به جای واژه دندان‌پزشک، اصطلاحاتی چون حکیم دندان‌ساز، طبیب دهان و دندان، و پزشک دندان‌ساز کاربرد داشته است. به دلیل کمبود تعداد دندان‌پزشکان آموزش‌دیده ایرانی در آن دوره، اغلب خدمات توسط افراد خارجی و یا کسانی که تحصیلات اندک و محدودی داشتند، انجام می‌شده است. به این ترتیب در این کتاب نیز بیشتر آگهی‌ها مربوط به دندان‌پزشکان غربی می‌باشد که نشان‌دهنده انتقال شیوه‌های دندان‌پزشکی مدرن به ایران است. اولین آگهی مربوط به دندان‌پزشکی فرانسوی به نام «مسیو پلوکه» می‌باشد که اولین دندان‌پزشک اروپایی است که در ایران فعالیت داشته است. سه سال بعد از او، دکتر هیبنت ملقب به مسن السلطنه وارد ایران می‌شود که به عنوان دندان‌ساز مخصوص ناصرالدین‌شاه شهرت داشته است که با توجه به اعلان روشن می‌شود که او در استخدام دولت ایران برای خدمات دندان‌پزشکی بوده و عموم مردم می‌توانستند به او مراجعه کنند.

آگهی بعدی مربوط به میخائیل واگشال آمریکایی است که در اواخر دوره ناصرالدین‌شاه در ایران حضور داشته است. در انتهای کتاب دو مقاله دندان‌پزشکی که در نشریه تربیت به چاپ رسیده، آورده شده است که عنوان یکی از آنها «اهمیت کار دندان و دندان‌سازی» و دیگری «محسنات دندان از اصلی و عاریتی» می‌باشد. در مقاله اول، نویسنده مقاله (محمدحسین فروغی) درباره اوضاع بی‌دندانی خود و ترس از دندان‌کشیدن می‌گوید و در مقاله دوم، که به قلم دکتر گریگوریان است، مطالبی درباره مضرات بی‌دندانی و سلامت دهان و دندان آورده شده است. این دو مقاله نگاهی کلی درمورد وضعیت بهداشت دهان و دندان در آن روزگار را به ما ارائه می‌دهند.

References

1. Mirsaedi S. Dental news and announcements in the Qajar-era press. Tehran: Dandaneh; 2023. [In Persian].